

Mimorozumové cesty k Bohu

V nasledujúcich úvahách sa zastavím pri „mimorozumových cestách k Bohu“. Budem im venovať väčší priestor ako „rozumovým cestám“, a to pre ich väčšiu aktuálnosť.

Filozofovia posledných dvoch storočí sa totiž odklonili od rozumových „dôkazov“ Boha vychádzajúcich z pozorovania vonkajšieho sveta (ktorého hlavnými predstaviteľmi boli Aristoteles a Tomáš Akvinský). Stále výlučnejšie sa začali sústreďovať na človeka a jeho vnútorný svet. Isteže mali svojich predchodcov i v staroveku (Platón), či rannom stredoveku (Augustín).

Prvá, z viacerých mimorozumových ciest k Bohu, o ktorých budem v nasledujúcich príspevkoch jednotlivo hovoriť je tzv. „transcendentálna náboženská skúsenosť“. O čo v nej ide? Akú úlohu v nej zohráva rozum? Má táto skúsenosť hranice?

Východiskom pre poznanie Boha je vstup do vnútra človeka a vyhodnotenie skúsenosti božského v nás. Z tejto skúsenosti vyrastá nezlomná istota, že Boh existuje. Človek však k tejto istote neprichádza prostredníctvom nejakej prísne logickej úvahy, ale prostredníctvom „intuície“. Táto intuícia sa slovami ťažko vyjadruje, ale má povahu transcendentálneho zážitku. Človek „cíti“ Boha prítomného vo svojich sklonochoch, túžbach a potrebách podobným spôsobom, ako jedlo je prítomné v hlade, ako nápoj v smäde, ako milovaný v láske, ako zlo v strachu a pod.

Akú úlohu zohráva rozum v procese nadobúdania viery v Boha? Nemá prvoradú úlohu, ale tiež ani nie podradnú. Z toho, čo človek bezprostredne zažil skrze emócie, či túžby alebo iné zážitky svojho vnútra, sa snaží skrze rozum priniesť trochu svetla do prežívanej skutočnosti. Cieľom rozumu tu ani nie je dokazovať Boha (lebo existencia a blízkosť Boha sa tu nikdy neprestáva zakusovať), lež stanovenie toho, ako Boh existuje, ako ho možno bližšie poznať.

Podľa takéhoto chápania, by viera v Boha nemala byť problémom pre žiadneho človeka. Ako potom vysvetliť úkaz ateizmu? Ponúkajú sa viaceré odpovede: „Tak ako niekto je slepý a hluchý, tak môže byť niekto neschopný určitých emócií, vyvolaných božským v nás. V niektorých prípadoch môže byť tomu zasa na vine zlá výchova alebo omyly, ktorých sa človek dopustí, keď má dať do súladu vieru so svojimi každodennými skúsenosťami (najmä v mladíckom veku), alebo napokon nedostatok rozumovej spolupráce človeka pri upevňovaní svojej viery“ (Anton Hlinka, SDB, Cesty k nekonečnu).

Keby však poznanie Boha záviselo od psychicko-duchovných schopností človeka,

alebo presnejšie, od stupňa vyspelosti poznávajúcich mohutností, tak by väčšina ľudí bola ukrátená o to, čo je pre ľudskú prirodzenosť najpodstatnejšie – poznať autora svojej bytosti. Iba nadaní ľudia by mali nádej stretnúť sa s Bohom. To však nemôže byť pravda; veď Boh chce, aby ho všetci poznali.

A tak dôvod ateizmu bude skôr v odmietnutí „uznať Boha“. Všetci ľudia totiž majú spontánny (vrodený) prístup k Bohu, všetci majú k nemu hlboký bytostný vzťah (veď sú stvorenia Božie), všetci ho nejakým spôsobom vlastnia, ba i poznajú. Ale nie všetci ho aj uznávajú. Odmietajú jeho volanie. Na počiatku ateizmu býva často „voľba“, rozhodnutie neuznať Boha za Boha.

Naopak, kto sa rozhodne pre Boha, ktorého intuitívne spoznal, vstupuje akoby do novej fázy jeho poznávania, a to na základe „konania“ podľa jeho vôle. „Kto koná, len ten pozná,“ tak by povedal sv. František, dedič platónsko-augustinianského spôsobu poznávania Boha. A tak podobne hovorí aj Blondel vo svojej filozofii „činu“. Podľa neho nemôžeme poznať Boha (takého, aký je) tým, že naňho upriamime iba svoje poznávajúce mohutnosti – ako nejaké reflektory – , lež tým, že konáme. Čiže v poznávaní Boha nestačí iba teoretické úsilie. Kto nezačne konať, Boha neobjaví, nepríde k viere. Možno bude mať poznatky o Bohu (teologicky i na vysokej úrovni), ale viera bude uňho mŕtva; tým však i jeho poznanie Boha bude zaostávať, lebo jeho tajomstvo je prirodzenému rozumu, odkázanému na seba, ukryté.

„Transcendentálna náboženská skúsenosť“ má svoje hranice a nebezpečia, ak nie je dopĺňaná a chránená rozumom. „Vnútorne sklony človeka, prejavy jeho tendencií a celá jeho vnútorná skúsenosť sú netématické, t.j. nenaznačujú presne, čo je ich predmetom. Mohli by sme ich prirovnať k otázke. V každej dobre položenej otázke nachádza sa už aj určitá intuícia obsahu odpovede, ale nikdy nie odpoveď sama. Podobne je to i s našimi sklonmi. Boh vložil do ľudskej duše náklonnosť pýtať sa na neho, hľadať ho, túžiť po ňom. Avšak otázka hľadania sa nestotožňuje s odpoveďou. Iba vtedy, keď sa človekovi výchovou alebo zjavením, prípadne nejakým, i keď veľmi jednoduchým, kauzálnym usudzovaním idea Boha stala veľmi familiárnou, bude vedieť dať do súvisu svet svojich tendencií s Bohom.“ (Anton Hlinka, SDB, Cesty k nekonečnu).

A tam, kde intuícia Boha nebola chránená rozumom, zašlo sa v myslení niektorých filozofov (a psychológov) náboženstva k neprijateľným záverom, z ktorých najextrémnejší je tzv. náboženský pragmatizmus. Podľa neho už nie je dôležité poznať Boha ako Boha, ale čo tento Boh môže urobiť pre mňa, ako mi môže byť užitočný. Čiže nie je dôležitý Boh a jeho vôľa, ale človek a jeho potreby. Kritériom platnosti náboženstva je jeho užitočnosť pre život jednotlivca a spoločnosti. Náboženstvo a Boh nie sú tu cieľom, ale len prostriedkom.

(Myšlienky sú čerpané z knihy Dr. Antona Hlinku, SDB, Cesty k nekonečnu.)

